

บทเรียนจากน้ำท่วมใหญ่สุดรอบ 50 ปี

เรียบเรียงโดย สมเกียรติ พงษ์กันทา วิศวกรอิสระ spongkanta@gmail.com

คงเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่เชื่อว่าน้ำคือชีวิตจึงชอบสร้างบ้าน ถิ่นฐาน ชุมชน อยู่ใกล้แหล่งน้ำซึ่งเป็นแม่น้ำ ลำคลองและทะเล ฉะนั้นปัญหาน้ำท่วมจึงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติที่อยู่ไม่เหนื่อความคาดหมายนัก การศึกษาให้เข้าใจเรื่องน้ำหรืออุทกศาสตร์ (Science of Hydrology) จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์

น้ำมีวัฏจักรของมันเอง (Hydrologic Cycle) ไม่สลับซับซ้อน ระบายจากมหาสมุทรกลายเป็นไอ กลั่นออกมาเป็นน้ำฝนหรือหิมะแล้วกลับคืนสู่พื้นโลกและมหาสมุทร ก่อให้เกิดเป็นแม่น้ำ ลำธาร บางส่วนซึมซับเข้าในดิน ต้นไม้ วัชพืช และกลับคืนลงสู่มหาสมุทร

การจับตัวเป็นเมฆและฝนนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพของชั้นบรรยากาศแต่ละแห่งซึ่งไม่เหมือนกัน บางแห่งในโลกประสบกับความแห้งแล้ง ฝนไม่ตกติดต่อกันหลายปี บางแห่งมีฝนตกติดต่อกันเป็นปริมาณมากเกินกว่าสภาพของพื้นดินจะสามารถรองรับได้เกิดเป็นอุทกภัยสร้างความเสียหายมหาศาลเช่นที่ประเทศไทยและกัมพูชาได้รับในระยะนี้

ทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นแถบแม่น้ำไนล์ในอียิปต์ หรือแม่น้ำมิสซิสซิปปีในสหรัฐอเมริกา บ่อยสุดในประเทศอินเดียและจีน เช่น ลุ่มแม่น้ำแยงซี (Yangtze) ที่เกิดขึ้นเป็นประจำบ่อยครั้ง มีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก และที่หลากไฮลเข้าท่วมชุมชนเมืองใหญ่ เมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 2002 ที่ประเทศเช็กโกสโลวาเกีย (Czech Republic) มีน้ำไหลจากแม่น้ำวัลทาวา (Vltava) และเอลบี (Elbe) ไหลเข้าท่วมกรุงปรากเมืองหลวงจนมิดลงไปท่วมรถไฟใต้ดิน (Prague Metro) เสียหายใช้การไม่ได้ทั้งระบบ

อุทกภัยที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยเราใน

ปัจจุบันนี้ก็เช่นกัน ถือเป็นปรากฏการณ์ของธรรมชาตินอกเหนือการพยากรณ์ที่จะสามารถเตรียมการป้องกันได้ โดยทั่วไป เราเรียกภัยพิบัตินี้ว่าเป็นการกระทำของพระเจ้า An Act of God หรือ Force Majeure

เพื่อที่จะสร้างมาตรการป้องกันแก้ไขต่อภัยพิบัตินี้เกิดจากอุทกภัย เราควรที่จะเรียนรู้ถึงสาเหตุและประเภทของอุทกภัยเหล่านั้น

น้ำท่วมทัน (Floods) แบ่งออกได้เป็นหลายชนิด เช่น

1. น้ำเอ่อล้นตลิ่ง น้ำท่วมช้าๆ (Slow Kinds of Riverine) เกินกว่าที่ร่องของแม่น้ำจะรับไว้ได้ เกิดจากฝนตกมากจากพายุ (Monsoons, Hurricanes and Depressions)

2. น้ำป่าไหลหลากล้นตลิ่งไหลมารวดเร็วเกินกว่าแม่น้ำลำคลองจะรับไว้เข้าท่วมที่อยู่อาศัย (Flash Flood - Fast Kinds of Riverine) เกิดจากการระบายน้ำจากแหล่งกักเก็บทั้งเป็นเขื่อนที่มนุษย์สร้างและการกักเก็บตามธรรมชาติ

3. เกิดจากพายุ เช่น ไซโคลนหรือน้ำป่าไหลหลาก กอปรกับการหนุนจากน้ำทะเล (Estuarine)

4. เกิดจากคลื่นซัดชายฝั่งจากน้ำทะเล เช่น สึนามิ (Coastal)

5. เป็นอุบัติเหตุที่ไม่ได้คาดคิด เช่น แผ่นดินไหว เชื้อนพัง (Catastrophic)

6. เกิดจากมนุษย์ เป็นอุบัติเหตุ เช่น

ท่อน้ำแตก (Human Induced)

7. โคลนถล่ม เกิดขึ้น ณ พื้นที่ชายเขา (Muddy)

ในด้านของวิศวกรรมความปลอดภัยนั้น คงจะต้องวิเคราะห์กันให้ละเอียด เป็นขั้นตอนหาสาเหตุ เพื่อป้องกัน แกไข ให้การศึกษาเพื่อไม่ให้เกิดขึ้นอีก

สิ่งที่ถูกก่อสร้างและผลผลิตที่เกิดขึ้นจากมนุษย์ บางแห่งเป็นอุปสรรคต่อทางเดินของน้ำตามธรรมชาติ สิ่งปลูกสร้างและงานก่อสร้างทุกชนิด รวมทั้งบ่อบำบัดน้ำเสียที่กำจัดขยะชุมชน ควรได้รับการวิเคราะห์ให้สัมพันธ์กันกับระดับน้ำทะเล และควรคำนึงถึงผลกระทบทางลบจากน้ำทิ้ง (Sewage, Drainage) น้ำฝน (Storm Drain) และการป้องกันเมื่อมีน้ำไหล น้ำหลาก และน้ำท่วม

การป้องกัน

จำเป็นจะต้องเรียนรู้ธรรมชาติและสภาวะแวดล้อม โดยออกแบบให้ถูกต้อง (Right Design) ก่อสร้างให้ถูกต้อง (Right Engineer) เพื่อความปลอดภัยที่ยั่งยืน

การก่อสร้างบ้าน อาคาร ทั้งด้านโครงสร้าง

ทางโยธา ไฟฟ้า ประปา สาธารณสุข บ่อเกรอะ บ่อซึม ควรมาตรฐาน

สำหรับงานก่อสร้างที่สหรัฐอเมริกา ทั้งในและนอกเขตเทศบาล จะต้องได้รับอนุญาตมีที่อยู่ถาวร และจะต้องยื่นแบบการก่อสร้างเป็นหลักในฐานข้อมูล (Recorded) ของแต่ละเมือง (City) หรือแต่ละเขต (County) ทำให้สะดวกต่อการบริหารและจัดการเกี่ยวกับสวัสดิภาพและความปลอดภัยของประชาชน สำหรับระบบไฟฟ้า เมื่อรั่วลงน้ำ วงจรจะถูกตัดโดยอัตโนมัติจากอุปกรณ์ตัดไฟของระบบป้องกันไฟฟ้าวังดิน (Ground Fault Protection)

ในสถานการณ์น้ำท่วม จำเป็นที่สุดจะต้องมีระบบการสื่อสาร เตือนภัยที่รวดเร็วและ

เหมาะสม (Right Alarm) อาจพยากรณ์อุทกภัยได้โดยการคาดการณ์ (Prediction) จากข้อมูลปริมาณและระดับน้ำจากอุปกรณ์เครื่องมือวัด (Gauges) ที่ติดตั้งไว้ตามแหล่งต้นน้ำต่างๆ นำข้อมูลมาประมวลหาวิธีควบคุมอุทกภัยและคำนวณความเป็นไปได้ (Probability) โดยใช้ตัวเลขจากสถิติ (Mathematical Statistics) ที่ผ่านมา

การแก้ไขสถานการณ์

หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับความปลอดภัยของรัฐควรจะต้องวิเคราะห์จำลองความ

ไหลจากที่สูงสู่ระดับล่าง เมื่อไหลหลากจะนำพาเศษไม้ ท่อนซุง ดินโคลน ตามกำลังที่สามารถจะนำพาตามน้ำลงไปได้ตกตะกอนอยู่ในก้นของอ่าง หรือลอยอยู่ข้างบนผิวน้ำของอ่างเก็บกักน้ำ แม่น้ำลำคลอง ทำให้เป็นอุปสรรคต่ออัตราเร่งความเร็วของการระบายน้ำ เมื่อมีอุทกภัย การลอกคลองหรืออ่างเก็บน้ำเป็นครั้งคราวจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะรักษาคุณภาพและปริมาณของอ่างเก็บน้ำเหล่านั้น

การศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์ การบังคับใช้กฎระเบียบต่างๆ ในสภาวะที่ปกติ ฯลฯ ล้วนเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ (Continuing Enforcement and Education is A Must)

เลวร้ายของทุกสถานการณ์แต่ละระดับ (Worst Case Scenarios) สร้างมาตรการ (Procedures) รองรับให้เหมาะสม โดยใช้สถานการณ์เลวร้ายที่สุดทั้งในประเทศและต่างประเทศที่ผ่านมา เป็นกรณีอ้างอิง มาตรการนี้จะนำไปสู่การจัดตั้งศูนย์กลางการปฏิบัติเมื่อมีวิกฤต (Operations Control Center) เพื่อนำมวลชนกลับเข้าสู่สภาวะปกติให้เร็วที่สุด (Normalization)

การเตรียมตัวให้พร้อม

ต้องเข้าใจพฤติกรรมของน้ำและพลังของน้ำว่า ปกติจะหนักประมาณ 1,000 กิโลกรัมต่อลูกบาศก์เมตร และเป็นสองเท่าของแรงอัตราเร่งโน้มถ่วงของโลก (2g = 2 X 32.2 Feet per

Second Squared) คูณกับระดับต่างของน้ำ (H=Head in Feet) นั้น จะเท่ากับความเร็วของน้ำยกกำลังสอง (V Squared=Feet per Second Squared) ซึ่งเป็นสูตรสำเร็จในการคำนวณหา

ความเร็วระดับต่างของน้ำ
 $V^2 = 2gh$
 การบำรุงรักษาอ่างน้ำและอ่างเก็บน้ำ ต้องเข้าใจว่าน้ำเป็นของเหลวไหลที่มีพลัง

การวางแผนป้องกันในอนาคต
 คงถึงเวลาแล้วที่ประเทศไทยเราจะต้องบูรณาการหน่วยงานทุกด้าน จัดทำแผนที่แสดงทางเดินของน้ำและความสูงต่ำของพื้นแผ่นดิน (Contour Map) ทุกร้อยตารางเมตร โดยเฉพาะที่เป็นหมู่บ้านหรือชุมชนของทุกตำบลในประเทศ รวมไปถึงเขตรอยต่อที่พรมแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบก่อสร้าง บำรุงรักษา เตรียมพร้อมสำหรับการบริหารจัดการ การแก้ไขวิกฤตอุทกภัยที่อาจจะเกิดขึ้นอีกในอนาคต

.....
อุทกภัยเกิดขึ้นกับประเทศไทยปีนี้เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติเหนือการพยากรณ์ หรือที่เรียกกันว่า “การกระทำของพระเจ้า” (An Act of God หรือ Force Majeure) จึงยากจะเตรียมการป้องกันไว้ได้